

КОМПАНИЙЕТС Olexiy, student of the IV course of Educational-Scientific Institute of history and philosophy, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,

e-mail: koalvi95@ukr.net

MASNENKO Vitaly, Doctor of Sciences (History), Professor, Department of History of Ukraine, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy,

e-mail: masnenko@ukr.net

THE UKRAINIAN OPPOSITION FOLKLORE OF THE 1930'S: TO THE PROBLEM OF CLASSIFICATION AND SYSTEMATIZATION

Abstract. Introduction. Modern Ukrainian folklore studies experience many problems associated with insufficient developing, and in some areas - the complete absence of quality theoretical and methodological framework, which could ensure successful scientific work. Despite the fact that the times of the Great Famine (Holodomor) of 1932–1933 are one of the most speculative in historyography, it is among the most thoroughly studied in the Ukrainian 20th-century history. In context of that, the oral historical approach is the most useful, but oppositional folklore did not always receive sufficient attention from historians. To our mind, it is unfair because of its significant potential for learning the outlook and mentality of the peasants, their assessments of Stalin's policy of «great change», reconstruction of Ukrainian village daily life at that time.

Methods of research are represented by: analysis of sources; comparative method; classification and systematization; generalization.

Results. As we see, previous researchers made some attempts at systematization and classification of collected folklore material. And none of the existing approaches still can claim to be exhaustive and versatility. Perhaps the reason for this is that the classification is advisable within a few taxonomic systems.

So, authors proposed new systems of folklore classification. It was made in some spheres: 1) geographical; 2) chronological; 3) genre; 4) thematic; 5) by the target of criticism; 6) by the ethnic attitude; 7) species division. Each of these systems can be used both alone and in combination.

Originality. Authors generalized and reviewed the existing approaches and the proposed new author's approach to the solution of problems. Obviously, the scale of the raised problems can not achieve a single criterion taxonomy. Therefore, the authors offered various classification systems, sometimes with distinctly different principles of construction.

Conclusion. Review of the newest researches and publications shows that in the case of the classification of the opposition folklore the developed schemes of systematization of sources and use of their existing systems division does not have the proper dissemination and practical use.

Key words: opposition folklore, «the total collectivization», the Great Famine (Holodomor) 1932–1933, classification, systematization.

Одержано редакцією 11.12.2015
Прийнято до публікації 28.12.2015

УДК 94 (477) «1945/1950»

ТЕРЕЩЕНКО Тетяна Вадимівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
всесвітньої історії та міжнародних відносин
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького,
e-mail: vitkalinichenko@gmail.com

ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКИХ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ УСТАНОВ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ В 1945–1950 рр.

Критично охарактеризовано умови і особливості, за яких проходило відродження та розгортання культурного життя в селах центральних областей України у другій половині 40-х років. На матеріалах Київської, Полтавської, Кіровоградської, Дніпропетровської областей проаналізовані загальні тенденції та особливості роботи культурно-освітніх закладів в сільській місцевості, досліджено форми і методи діяльності сільських клубних установ у повоєнний час. Узагальнений матеріал дав змогу виявити позитивні та негативні моменти в діяльності культурно-освітніх закладів в культурному житті та в пропагандистській системі радянської влади.

Ключові слова: культурно-освітня діяльність, дозвілля, статут сільського клубу, клуби, бібліотеки, гуртки, художня самодіяльність, пропаганда, ідеологічна робота.

Постановка проблеми. Важким випробуванням матеріальних і духовних сил українського народу був період Другої світової війни і післявоєнного відродження народного господарства і культурного життя. Неоціненну роль у зміцненні морального духу населення України, мобілізації людей на подолання труднощів воєнного і повоєнного часу відігравали засоби культури. Чільне місце у вихованні трудівників села, підвищенні їхнього освітнього і культурного рівня посідали культурно-освітні установи – клуби, бібліотеки, музеї. Тим часом їх діяльність ще не була предметом спеціального наукового дослідження. Тому розробка обраної теми становить значний інтерес і актуальність, як з точки зору заповнення певної прогалини у вивченні та відтворенні повномасштабної картини розвитку українського суспільства в роки війни і повоєнної відбудови країни, так і з точки зору творчого використання нагромадженого історичного досвіду. Осмислення, всебічний аналіз складних і суперечливих процесів розвитку української культури в зазначений період може сприяти успішному розв'язанню актуальних проблем культурного будівництва в незалежній Українській державі на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом з'явилися можливості осмислити історичне минуле у відмінних від попередніх років умовах наукового пошуку. Зокрема, у працях В. І. Юрчука, В. М. Русанівського, Г. Д. Вервеса [1; 2] розглядаються основні тенденції суперечливого культурного процесу в Україні у повоєнний час. Значну наукову цінність мають праці та колективні дослідження з історії культури України, де відображено форми і методи діяльності культурно-освітніх установ у повоєнні роки [3]. Окремі питання соціально-побутового розвитку в другій половині 1940-х років села відображені у низці колективних монографій з історії селянства [4; 5]. Отже, історіографічний огляд наукових праць, які безпосередньо або побіжно висвітлюють культурне життя УРСР у повоєнні роки, дає змогу підсумувати, що нині не існує комплексного узагальнюючого дослідження, яке б відображало діяльність культурно-освітніх установ України у 1945–1950 рр.

Мета. Мета дослідження: на основі аналізу й узагальнення архівних та опублікованих джерел, матеріалів періодичної преси того часу комплексно дослідити діяльність культурно-освітніх закладів Центральної України в повоєнний період, її сутнісні особливості, потенціал, результати і наявні суперечності.

Виклад основного матеріалу. Характерною рисою діяльності всіх культурно-освітніх установ в умовах тоталітарної системи стала її надмірна політизація та ідеологізація. А особливості повоєнного часу наклали свій характерний відбиток на зміст та форми їхньої роботи. На завершальному етапі війни з перших днів після відновлення своєї діяльності сільські культпросвітні установи підпорядковували масово-політичну роботу інтересам війни, вимогам фронту. Усі організовані ними заходи проходили під гаслом подальшої мобілізації зусиль сільського населення на допомогу фронту. Населенню звільнених районів розповідали про героїв війни, злочини окупантів, звитягу трудівників тилу на лекціях, бесідах, мітингах, вечорах і виставках. За рекомендаціями обкомів партії культпросвітніми закладами у свята організовувалися відвідування госпіталів, збір подарунків фронтовикам, пораненим воїнам, сім'ям військовослужбовців, проводилися інші благочинні акції. Завдяки добре організованій масово-політичній роботі за активної участі культпросвітних закладів у селах регіону успішно проводився збір коштів у фонд оборони країни та подарунків для бійців Червоної армії. Так, колгоспники Карлівського району Полтавської області внесли на будівництво танкової колони «Богдан Хмельницький» 2 768 000 крб., Лубенського району – 1 млн крб. Лише з Кобеляцького району було відправлено для бійців Червоної армії 3 000 продуктових посилок, Лубенського – 30 посилок [6, 2]. Підтримуючи патріотичний почин колгоспника сільгоспартілі ім. Петровського Юріївського району Дніпропетровської області Х.К. Лободи, який уніс із власних коштів 35 тис. крб. на будівництво танкової колони «Звільнена Дніпропетровщина», селяни області взяли активну участь у цій акції. Колона, на будівництво якої в області зібрали понад 100 млн крб., у січні 1945 р. була передана в розпорядження 3-го Українського фронту [7, 411–412].

Партійне керівництво прагнуло якомога швидше взяти під контроль всі сфери життя народу, особливо приватну. На протигагу сімейним торжествам створювалися аналогічні громадські, які проходили за певним сценарієм, що спеціально розроблявся, затверджувався, а потім активно втілювався в життя. Ці заходи влади не викликали особливого захоплення в населення, до того ж, участь у них зменшувала й без того незначний час для

дозвілля. Адже у перші повоєнні роки вільного часу мешканці сіл майже не мали. Робота у громадському та присадибному господарствах, приготування їжі, прибирання, прання, догляд за дітьми забирали весь час селян. У менш напружений від польових робіт час селяни були зайняті в «суботниках» і «недільниках» з облаштування закладів сільської соціальної інфраструктури.

Інше емоційне сприйняття в жителів сіл викликали торжества, які святкувалися у родинному або дружньому колі. Вони не виділялися багатством відзначення, радше навпаки, характеризувалися своєю бідністю, проте на це не звертали увагу, тому що свято в повоєнні роки було засобом хоч якось змінити одноманітність буднів, прикрасити дійсність. Незважаючи на важку працю, житлово-побутову скруту, вечорами селяни співали, танцювали. То були справжні зразки художньої самодіяльності, яка гоїла рани, підкріплювала почуття солідарності, дружби, взаємоповаги. Багато людей, попри заборони відвідували храми, здійснювали обряди, відзначали релігійні свята.

Населенню районів, яке пережило ворожу окупацію, довелося перенести не лише важкі втрати: жорстокий терор, загибель близьких, голод, а й атмосферу підозри та недовіри радянських і партійних органів, які упереджено ставилися до людей, що перебували на окупованій території. Вважалося, що нацисти маючи не лише воєнну силу, а й всі засоби ідеологічного впливу на населення, усіляко намагалися «очорнити соціалістичний лад, витравити у радянських людей любов до Батьківщини, посіяти зневіру у могутність Червоної армії, вбити клин між комуністичною партією і народом, розколоти радянське суспільство на ворогуючі угруповання, підірвати морально-політичні основи воєнної могутності СРСР». І хоча офіційна радянська пропаганда запевняла, що «у масі своїй радянські люди з честю витримали ці тяжкі випробування», більше того стверджувалося, що «саме у війні виявився з усією силою морально-політичний капітал, накопичений партією за передвоєнні роки», попри ці завіряння, при налагоджуванні роботи культурно-освітніх закладів у звільнених районах особливий акцент робився саме на ідейно-політичному вихованні населення, особливо сільського. Постанова ЦК ВКП(б)У від 1943 р. «Про заходи щодо посилення культурно-просвітницької роботи у районах, звільнених від німецької окупації» зобов'язували партійні комітети і організації спрямовувати роботу культурно-освітніх закладів на виховання «радянського патріотизму, революційної пильності, переконаності в остаточній перемозі над ворогом, викритті цілей та ідеології фашистських загарбників», «невпинно підносити політичну активність трудящих і підвищувати їхню революційну пильність», справі допомоги фронту і відбудови народного господарства.

Відповідно до положення про сільський клуб робота сільських культурно-освітніх установ будувалася за такими напрямками, як роз'яснення поточних політичних подій, політична й науково-просвітницька пропаганда, надання консультацій у питаннях економіки і права, усебічна допомога політичній самоосвіті, організація культурного відпочинку, розвиток художньої самодіяльності сільських жителів. Типовим прикладом, який свідчить про зміст роботи культурно-освітніх установ у сільській місцевості, може бути характеристика роботи клубних закладів Шполянського району Київської області. Зі звіту районного відділу культури за 1949 р. видно, що основним завданням клубів у роботі серед трудящих району були: «пропаганда виконання планів IV сталінської п'ятирічки за чотири роки; мобілізація селян району на здійснення історичних постанов Пленумів ЦК ВКП(б), постанов з'їздів та виконання зобов'язань перед Сталіним; пропаганда серед колгоспників наукових та політичних знань; організація культурного дозвілля селян району, масової політичної і культурно-освітньої роботи під час весняного посіву, збирання урожаю, хлібоздачі; підготовка та проведення знаменної дати – 70-ти річчя з дня народження Й.В. Сталіна» [8, 1].

Таким чином, на перше місце в діяльності клубів ставилося завдання виховання «політично грамотного і ідеологічно витриманого громадянина», пропаганда політичних і наукових знань, у той час як проблеми гуманітарного й естетичного виховання сільських жителів відсувалися на другий план. Таке важливе, особливо для молодого покоління, завдання, як виховання поваги і любові до праці хлібороба теж було обійдено.

Досить помітним явищем у сільській місцевості в досліджуваний період була самодіяльна гурткова робота. Кількість гуртків та їхніх учасників зростала з кожним роком. У 1950 р. порівняно з 1945 р. у сільських клубах центральних областей України кількість

гуртків збільшилася на 66,3 %, а число гуртківців – у 5 разів. Більшість серед них становили гуртки художньої самодіяльності, однак у клубних установах працювали також політичні, виробничі, оборонно-спортивні та інші гуртки.

У післявоєнні роки партійні та радянські органи приділяли велику увагу посиленню ідеологічної роботи на селі й розширювали мережу партійної освіти. До створеної ними мережі входили гуртки з вивчення історії партії, біографії В.І. Леніна, гуртки з вивчення Конституції СРСР і Конституції УРСР, Положення про вибори. У селах Полтавської області, наприклад, було створено 1006 політгуртків [9, 30]. У Корсунь-Шевченківському районі Київщини в 1948 р. участю в гуртках партійної освіти охоплено 483 особи; у Звенигородському районі впродовж року прочитано 1078 лекцій для тих, хто вивчав марксистсько-ленінську теорію. Для комуністів і безпартійних, які не мали мінімуму знань з 1948 р. організовувалися політшколи. У цьому році при радгоспах Київської області діяло 24 політшколи, Полтавської – 30. У 1949–1950 навчальному році в радгоспах Київської області працювало 9 гуртків з вивчення біографії В.І. Леніна, 36 – історії ВКП(б) [10, 56].

Ще однією з форм роботи сільських культурно-освітніх закладів, до речі, більш корисною, була пропаганда сільськогосподарських знань в агрозоотехнічних гуртках. Вони функціонували переважно в зимовий час при клубах і хатах-читальнях за програмою, рекомендованою Міністерством сільського господарства. Заняття у них проводили фахівці МТС, районних відділів сільського господарства, вчителі, голови колгоспів, бригадири. При культосвітніх закладах Кіровоградської області працювало 556 агротехнічних гуртків, у яких навчалося 13 900 осіб. Лектори з-поміж агрономів, учителів-біологів проводили агротехнічні навчання з колгоспними бригадирами, ланковими, передовиками сільського господарства. Для гуртківців було прочитано 477 лекцій та проведено 3087 бесід з питань агротехніки [11, 32]. У Полтавській області діяло 711 агротехнічних гуртків, якими охоплено 8377 осіб [9, 30].

Ще однією формою пропаганди агротехнічних знань став так званий колгоспний університет вихідного дня. У 1948 р. у Полтавській області у такому університеті з лекціями виступали спеціалісти сільського господарства, проводилися семінарські заняття. Участь селян у роботі гуртків з пропаганди агрономічних і зоотехнічних знань мала велике значення для підвищення виробничої кваліфікації та культурно-технічного рівня колгоспного селянства. Однак, робота гуртків та одержуваних у них знань далеко не відповідали вимогам нового етапу розвитку сільського господарства, їхня ефективність була недостатня. Деякі гуртки швидко розпадалися, заняття у них проводилися нерегулярно. Вони не мали чітких програм, не давали стрункої системи агротехнічних знань.

Важливою складовою частиною роботи клубних закладів була художня самодіяльність. Уже в жовтні 1944 – січні 1945 р. в центральних областях України проведені районні і обласні огляди художньої самодіяльності [12, 240]. Вони виявили безліч народних талантів. Перше місце на Полтавщині посів ансамбль решетилівських вишивальниць. У його репертуарі було 190 народних і класичних пісень. Кандидатом на республіканський огляд, який відбувся у лютому 1945 р., обрано і хор с. Пригорівка, що проіснував 30 років (ними незмінно керувала вчителька Г. С. Гасан) [13, 2]. Чимало сільських самодіяльних аматорів за своєю майстерністю досягли професійного рівня, стали визначними митцями – акторами, співаками, художниками, письменниками.

У післявоєнні роки кількість гуртків художньої самодіяльності в селах регіону невпинно збільшувалася. У 1946 р. у Дніпропетровській області вже налічувалося 705 гуртків, що охоплювали 9984 осіб [14, 45], у Полтавській працювали 1840 гуртків, які лише за рік провели 22 678 концертів для односельчан [9, 30]. У 1950 р. у клубах сільської місцевості центральних областей України кількість гуртків самодіяльного мистецтва зросла порівняно з 1946 р. у 3,7 рази, а число учасників збільшилося в три рази. У багатьох районах кількість сільських гуртків художньої самодіяльності обраховувалася десятками. Наприклад, у клубах Шполянського району Київської області в 1949 р. нараховувалося 113 самодіяльних гуртків, з них 25 драматичних, 12 хорових, 18 музичних [15, 98]. У клубах Звенигородського району в 1950 р. працювало 19 хорових, 26 драматичних, 13 музичних гуртків [16, 3].

Репертуар гуртків художньої самодіяльності суворо регламентувався й контролювався під кутом зору «відповідності ідеалам соціалізму». Крім того, на роботу гуртків впливав пік сезонних робіт. З початком посівної чи жнив значна частина гуртків згорнула свою діяльність, а в окремих клубах гуртки зовсім припиняли свою роботу.

Поширеною формою політико-виховної та культурно-освітньої роботи гуртків художньої самодіяльності в роки післявоєнної відбудови стали виступи агіткультбригад. Ці бригади в багатьох селах були постійно діючими. Агіткультбригади склалися з учасників художньої самодіяльності, лекторів, агітаторів. Вони поєднували в собі концертне обслуговування, агітаційно-масову й шефську роботу, їхня діяльність особливо поживлялася в період господарських і політичних кампаній. Важливою складовою частиною їхньої роботи були лекції та бесіди на політичні й наукові теми, випуск стінних газет і т. зв. «бойових листків».

У 1947 р. на Кіровоградщині було організовано 51 районну, 7 місцевих та три обласні агіткультбригади [11, 32]. У Дніпропетровській області для роботи серед колгоспників під час посівної кампанії було організовано 195 агіткультбригад, які своїм обслуговуванням охопили 232 898 осіб [14, 44]. Агіткультбригади радгоспів «Авангард», «Любомирівка» цієї області провели на полі 58 доповідей, 333 читання і бесіди, якими охопили понад 6 тис. осіб, дали сотні концертів. У сільських клубах Київської області в 1948 р. працювало 270 агіткультбригад. Їх учасники випустили 2,5 тис. стінних газет, «бойових листівок», прочитали понад 100 лекцій. У 1948 р. лише в Черкаському районі працювало 55 агітколлективів, які об'єднували 1326 агітаторів, з них 289 вчителів, 11 агрономів, 250 передовиків сільського господарства [10, 57]. Великою популярністю користувались Шполянська районна агіткультбригада, яка на обласному огляді агіткультбригад здобула першу премію [15, 98].

Пріоритетне місце у діяльності сільських клубів, та їхній політико-виховній роботі в зазначений період посідала лекційна робота. Проводилася вона, головним чином, штатними лекторами обласних і районних лекторських груп, а також лекторами на громадських засадах ученими, викладачами вузів, агрономами, зоотехніками, вчителями. У 1946 р. у Полтавській області для сільських трудівників було організовано 41 402 лекції на різні теми з охопленням 2 877 тис. осіб [9, 30]. У Дніпропетровській області лише впродовж першого кварталу 1946 р. лекторами обласного лекторського бюро в селах і колгоспах прочитано 3949 лекцій, якими охоплено 405 982 осіб. Добре було організовано роботу лекторських груп у Синельниківському, Межевському, Криничанському, Апостолівському районах області [14, 44].

У тематиці лекційних заходів у сільській місцевості переважали питання міжнародного становища, внутрішньої політики держави й партії, окремі питання суспільно-політичного життя. Так, у клубі Оржицького районного будинку культури Полтавської області лише у вересні 1949 р. були прочитані лекції на теми: «Про міжнародне становище», «Річниця з дня визволення Полтавщини», «Молодь на захист миру» [17, 4]. Упродовж 1950 р. у селах Звенигородського району Київської області планово проводилися лекції на теми: «Соціалістичне змагання – могутній засіб піднесення сільського господарства», «Як виростити високий врожай кукурудзи і проса», «Боротьба китайського народу», «Сталін – це Ленін сьогодні», «Виконання зобов'язань, узятих у листі до великого Сталіна», «Товариш Сталін – організатор і натхненник наших перемог», «День сталінської конституції», «Постанова пленуму ЦК ВКП(б) У – бойова програма партії і радянського народу у боротьбі за піднесення сільського господарства» [18, 10; 8, 12]. У Шполянському районі читалися такі тематичні лекції: «Життя і діяльність Леніна», «Життя і діяльність Орджонікідзе», «Життя і діяльність Крупської» [19, 3]. Водночас питання загальнокультурного, морально-етичного характеру зазвичай рідко піднімалися на лекціях організованих для селян. Хоча, наприклад, селяни неодноразово висловлювали побажання послухати лекції на теми «Любов і дружба», «Мораль і етика» тощо.

Висновки. Підсумовуючи викладене зазначимо, що держава і КПРС розглядали культурно-освітні установи як могутній засіб політичного та ідеологічного впливу на маси. Тому вже в четвертому п'ятирічному плані відбудови й розвитку народного господарства на 1946–1950 рр. ставились завдання щодо посилення та вдосконалення культурно-просвітницької роботи серед населення й виховання його в дусі радянського патріотизму та пролетарського інтернаціоналізму. Однак робота культурно-освітніх закладів фінансувалася за залишковим принципом. Через суцільну бідність і вкрай недостатню матеріальну базу установ культури просвітницька робота на селі у зазначений період відбудови здійснювалися в обмежених обсягах. Зусилля клубних працівників значною мірою йшли в напрямках, що мали до культури лише опосередковане відношення, як-от, будівництво приміщень, ремонт і облаштування клубів і хат-читалень своїми силами.

І хоча, у зазначений період була проведена значна робота зі створення передумов для підвищення культурного та загальноосвітнього рівня селянства. Однак відзначені вище негативні явища й недоліки у самій постановці культурно-просвітницької роботи, її чітка ідеологічна спрямованість, недостатні можливості для практичного здійснення істотно знижували реальний результат. Культурний розвиток села помітно відставав від міста. Можливості та робота сільських установ культури поряд з перспективами професійного росту, умовами життя й оплатою праці не задовольняли багатьох колгоспників.

Список використаної літератури

1. Юрчук В. І. Культурне життя в Україні у повоєнні роки : світло і тіні / В. І. Юрчук. – К., 1995. – 80 с.
2. Культура українського народу / В. М. Русанівський, Г. Д. Вервес та ін. – К. : Либідь, 1994. – 272 с.
3. Попович М. В. Нарис історії культури України / М. В. Попович. – К. : АртЕк, 1999. – 728 с.
4. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.). – К., 1999. – 304 с.
5. Українське село у 20 – 90-х роках ХХ століття (короткий історико-економічний нарис). – К., 1998. – 278 с.
6. Валігура В. У визволених селах засвічуються вогні культури // Колгоспник України. – 3 березня. – 1944. – №10. – С.2
7. Очерки истории Днепропетровской областной партийной организации. – Днепропетровск : Промінь, 1979. – 616 с
8. Державний архів Черкаської області (далі – ДАЧО), ф. Р-2182, оп. 1, спр. 3, 15 арк.
9. Нариси історії Черкаської обласної партійної організації / ред. кол. Г.В. Суховершко та ін. – Дніпропетровськ : Промінь, 1981. – 254 с.
10. Сільське господарство Кіровоградщини (1944–1975) : Зб. документів і матеріалів / Уп. Л.О. Білаш, Є.І. Горбунова, Г.Ф. Турчаніна. – Дніпропетровськ : Промінь, 1987. – 248 с.
11. Соціалістичне будівництво на Полтавщині 1945–1985 : Зб. док. і матер. / уп. Л.Д.Бойченко, редкол. П.І.Матвієнко. – Х. : Прапор, 1989. – 240 с.
12. Кіровоградщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 : Зб. документів і матеріалів. – Дніпропетровськ : Промінь, 1965. – 306 с.
13. Огляд художньої самодіяльності України // Колгоспник України. – 1945. – № 3 (594). – 6 січня. – С. 2.
14. Восстановление Приднепровья, 1946–1950 : Документы и материалы / сост. А.И. Голубова, И.Л. Комарова, Т.П. Мартынова, ред. кол. И.Ф. Курас. – К. : Политиздат Украины, 1988. – 532 с.
15. Культурное строительство в Черкасской области (1917–1980) : Сб. документов и материалов / Н.И. Береза. – Днепропетровск : Промінь, 1989. – 272 с.
16. ДАЧО, ф. Р-4099, оп. 1, спр. 12, 5 арк.
17. Державний архів Полтавської області (далі – ДАПО), ф. Р-8151, оп. 1, спр. 2, 20 арк.
18. ДАЧО, ф. Р-4099, оп. 1, спр. 3, 12 арк.
19. ДАЧО, ф. Р-2182, оп. 2, спр. 4, 14 арк

References

1. Yurchuk, V. I. (1995). Cultural life in Ukraine in the postwar years: Light and shadow. Kyiv: Ukraine (in Ukr.)
2. Rusanivskiy, V. M. Verves, G. D. (1994) Ukrainian culture. Kyiv: Lybed (in Ukr.)
3. Popovych, M. V. (1999) Outline of the cultural history of Ukraine. Kyiv: ArtEk (in Ukr.)
4. Baran, V. K., Danylenko, V. M. (1999) Ukraine in conditions of systemic crisis. Kyiv: Alternative (in Ukr.)
5. Ukrainiske selo u 20 – 90-kh rokakh XX stolittia (1998). Kyiv: Ukraine (in Ukr.)
6. Valihura, V. (1944, Mart 3) In the liberated villages certified fire culture. Kolhospnyk Ukrainy (Collective farmer Ukraine), 10, 2 (in Ukr.)
7. Vasylev, Y. V., Bataryna, A. F., Bruzghalova, V. K., Voropai Y. K. (1979) Essays history Dnipropetrovsk oblastnoy partyynoy organization. Dnepropetrovsk : Promin (in Russ.)
8. State Archives of Cherkasy oblastt, f. R-2182, op. 1, spr. 3, 15 ark
9. Boichenko, L.D., Matviienko, P.I. (1989) Socialist construction in Poltava 1945–1985. Kharkiv: Prapor (in Ukr.)
10. Sukhovershko, H.V. (1981) Essays on the History of Cherkasy regional party organization. Dnipropetrovsk: Promin (in Ukr.)
11. Bilash, L.O., Horbunova, I.I., Turchanina H.F. (1987) Agricultural Kirovograd (1944–1975). Dnipropetrovsk: Promin (in Ukr.)
12. Kirovograd during WWII 1941–1945 : Zb. dokumentiv i materialiv (1965). Dnipropetrovsk: Promin (in Ukr.)
13. Overview of amateur Ukraine (1945, January 15) Kolhospnyk Ukrainy (Collective farmer Ukraine). № 3 (594). 2 (in Ukr.)
14. Holubova, A.Y., Komarova, Y.L., Martunova, T.P., Kuras Y.F. (1988) Restoration Prydneprovya, 1946-1950: Documents and materials. Kyiv: Polytyzdat Ukraynu (in Ukr.)
15. Bereza, N.Y. (1989) Kulturnoe construction in the region Cherkaske (1917–1980) : Sb. dokumentov y materialov. Dnepropetrovsk: Promin (in Ukr.)
16. State Archives of Cherkasy oblastt, f. R-4099, op. 1, spr. 12, 5 ark.
17. State Archive of Poltava oblastt, f. R-8151, op. 1, spr. 2, 20 ark.
18. State Archives of Cherkasy oblastt, f. R-4099, op. 1, spr. 3, 12 ark.
19. State Archives of Cherkasy oblastt, f. R-2182, op. 2, spr. 4, 14 ark.

TERESHCHENKO Tetiana, Candidate of Sciences (History), Associate Professor, Department of World History and international relations, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, e-mail: vitkalinichenko@gmail.com

THE RURAL CULTURAL AND EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS' ACTIVITY OF THE CENTRAL REGIONS IN UKRAINE DURING 1945-1950.

Abstract. Introduction. *The important role in rural workers' lives, their growth to the educational and cultural level was played by cultural and educational establishments, such as clubs, libraries. During that period, their activity was not the main subject of the special scientific research. That's why the development of our research is of great interest and topicality both in terms of filling certain gaps in learning and full-scale reproduction of Ukrainian society during the post-war reconstruction and of creative use of accumulated historical experience.*

Purpose. *Based on the analysis and generalization of archival and published sources, materials of periodical press of that time, it was aimed to comprehensively investigate the activities of cultural and educational establishments in the Central Ukraine during the post-war period, its intrinsic characteristics, potential results and existing contradictions.*

Results. *The government wished to take control of all aspects of people's life, especially private life. The public areas, which survived enemy occupation, not only had to endure heavy losses, brutal terror, death of loved ones, hunger, but also the atmosphere of suspicion and distrust of Soviet and Party authorities who had a biased attitude towards people who were on the occupied territory. The rural cultural and educational establishments' work was built in such areas as explanation of current political events, political, scientific and educational propaganda, consulting in matters of economics and law, political self-education, organization of cultural activities, development of amateur villagers. A feature of all cultural and educational establishments in the conditions of a totalitarian system was its excessive politization and indoctrination. Especially the post-war period left their distinctive mark on the form and content of their work. By means of cultural work the government sought to mobilize it to solve large political and economic problems. The farmers' worldview was artificially limited and only targeted the awareness needed for constant and persistent struggle against the enemies of socialism, tireless overcome of various difficulties.*

The scientific innovation is to study the issues that have not been the object and the subject of a separate research in the proposed chronological aspects. Referrals made it possible to identify the positive and negative aspects of cultural and educational establishments in the cultural life and the propaganda system of Soviet power.

Conclusion. *Thus, the reconstruction and development of the cultural establishments' system in post-war years led to contradictory tendencies in the life of the village. On the one hand, the government took a number of measures to restore and expand the network of cultural and educational institutions, on the other – the Stalinist regime, as in the prewar years, centralized all cultural products, brought spiritual processes into a single channel controlled and managed by the Communist Party. The total control, ideological dictatorship, repressive actions significantly emptied the cultural rural development.*

*Одержано редакцією 23.11.2015
Прийнято до публікації 28.12.2015*

УДК: 327(477+497.1)

САГАН Галина Василівна, доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Київського університету імені Бориса Грінченка, e-mail: galinasagan@gmail.com

МІЖЦЕРКОВНІ КОНТАКТИ ЯК СКЛАДОВА КУЛЬТУРНОЇ СПІВПРАЦІ УРСР ТА СФРЮ (1950–80-ті рр.)

У результаті вивчення нових архівних документів розкрито напрями, особливості і форми співпраці між кліром та вірними Сербської православної церкви з православними України, прихожанами Руської православної церкви. Хронологічно дослідження охоплює 50-80-ті роки ХХ ст. Показано роль Києва (його релігійна складова) у духовній підтримці СПЦ як у попередні часи, так і в період комуністичного атеїзму.

Ключові слова: *міжцерковні зв'язки, культурна співпраця, Україна, Югославія, Сербська православна церква, Руська православна церква.*

Постановка проблеми. *Міжцерковні відносини завжди були важливою формою співпраці у галузі культури і, залежно від геополітичних обставин, вони мають свою специфіку. Такі*